

Antumtia restat quod subnotandum. De ratione paucis ab
autidam usque ad eum. Meos sigidoloviamgibitolo versifitosa
qurabivpd reatovivilisio. Eauter insolj rpnholdi ooffio id quo
bffipati ad quos, s

**O komentáři, o komentátorech
(kolektivní monografie k žánru)**

magnas, s, exte rpe mms sias fgglo butiesu iinil k in lóte impot
aitaqe ai vñbhu paxetemporeatremop sacroio mni qudó diso qñio

tenomisu epazamistix Jana Bendová Martin Fendrych
volupas Uolo Jan Jun Jiří Kraus David Jan Novotný

qiaibsaqulpra despañae Barbora Osvaldová Pavel Páral
oino dū piepusoñio. Bohumil Pečinka Martin Polívka

sernatibus sbod m Martina Riebaurová Milan Schulz
isgillhoquiseri todequib Jindřich Šídlo Milan Vodička

queregemneserorunijiofficas quosqpiasisuacilimio lob
fugit labou. Obspturpoqiaerensit incio eomreiqices unuqnae

pernatianqdaeroidautaliqua itlptus exptitabou pperetibus
et esse volun quia doqñio imerit, culppribiois stit et elbanq

eliquioeremse biophitactem volbot idorestion essit qui
odiasis iobou pelireos iet rpe **Barbora Osvaldová, editorka**

piliqñis pper saqialobriqñit d oilph rumb qñandi up KAROLINUM
et qñit beneo omsequi insequibus rēms lqñi vntare volupas

annotus id Rōvidigiena usoidus rēntel oleseqelēstia pñatē qñqñs
di hi qñs iñt pñia impmēto inēstos vel pñio isunaidelēst labou

liratum, ll samis iñh facipidaur, malliehus qñaeio qñd qñae i restas
asqñois equiq Ueandē dū mñis iñg Ausansup iñ mñopis odolomoz

Est qñkoent bēspañae iñ rēvolē pñio vams vere iñb qñpñod ole iñbñi

O komentáři, o komentátorech

Kolektivní monografie k žánru

Barbora Osvaldová (ed.)

Recenzovali:

doc. MgA. Martin Štoll, Ph.D.

Mgr. Ivana Šuláková

Redakce Alena Jirsová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova v Praze, 2013

Editor © Barbora Osvaldová, 2013

Texts © Selected authors, 2013

Photography © Alois Nožička, 2013

ISBN 978-80-246-2237-8

ISBN 978-80-246-2424-2 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2013

<http://www.cupress.cuni.cz>

Obsah

- 7** Předmluva (Barbora Osvaldová)
- 9** Úvod (Barbora Osvaldová)
- 15** Komentář: Stylistický komentář k vymezení vlastností jednoho publicistického žánru (Jiří Kraus)
- 25** Od papíru k vrbovému háji (David Jan Novotný)
- 33** Žijte složitě (Martin Fendrych)
- 37** Komentář o komentáři (Pavel Páral)
- 43** Jak jsem přišel ke komentátorství... (Milan Schulz)
- 47** Co je na komentáři nejtěžší? (Jana Bendová)
- 51** Komentář (Bohumil Pečinka)
- 55** Komentář v regionálních novinách (Martin Polívka)
- 57** Nevím (Milan Vodička)
- 65** Sloupek či komentář? (Martina Riebauerová)
- 69** Komentář (Jindřich Šídlo)
- 83** Zahraniční komentář a jak na něj... (Jan Jůn)

- 89** Shrnutí (Barbora Osvaldová)
- 91** Summary (Barbora Osvaldová)
- 93** Ediční poznámka
- 95** Medailony autorů
- 99** Použitá literatura a prameny
- 103** Vybraná literatura k tématu
- 107** Jmenný rejstřík

Předmluva

Získat texty od současných komentátorů nebylo snadné. Většina argumentovala tím, že oni přece nejsou vzorem, podle kterého by se měli mladí adepti řídit.

Odvolávali se na historii žánru a výrazné autory, kteří ovlivňovali atmosféru ve společnosti jak v 19. století, tak v meziválečném období století minulého. Jistě, s odstupem se dá konstatovat, že existovali výrazní novináři, od kterých se ještě dnes můžeme učit.

Ale doba se velmi rychle mění a po mém soudu není proč čekat. Chceme-li se něco dovědět o tom, jak současný komentář vzniká, jaká úskalí musí jeho pisatel nebo pisatelka zdolávat, anebo naopak jak by žánr nikdy vypadat neměl, je potřeba se ptát hned. Předkládaná kolektivní monografie by na takové otázky měla odpovědět. Není to žádné dogmatické kompendium, každý autor a autorka měli poměrně volnou ruku v tom, co chtěli napsat. A někteří i přes opakované urgencye, ba prosby prostě ani nenapsali. A tak kolektivní monografie vypadá tak, jak vypadá. Podle zařazení osob, které odpověděly, je poněkud pragoцентриká. Ale na tuto námitku lze říci, že komentář má určité atributy, které jsou dané, ať už ho tvoříme v Čechách, na Moravě nebo ve Slezsku.

Začínáme profesorem Krausem, který jako odborník v oblasti komunikace byl tak laskav a mediální obsah zarámoval z hlediska žánrového a stylistického. Profesor Novotný vypráví o tom, že ke komentování je stále něco, a popisuje, jak se stalo, že i on byl jednu dobu komentátorem, a proč toho pak nechal. Potvrzuje také myšlenku, že komentování před rokem 1989 bylo umožněno jen vyvoleným

a prověřeným. Zároveň jako spisovatel hodnotí současný jazyk komentátorů. Stesky na zploštění jazyka médií se objevují i v následujících textech. Stejně tak jistý despekt k blogům. Nebyl to záměr, nicméně pro některé komentátory jsou jednorázové příspěvky na různých serverech neakceptovatelné a především je rozčilují anonymní diskuse k diskusím, kde dávno nejde o podstatu problému.

Další texty popisují, jak materiál vzniká. Martin Fendrych doporučuje komentátorům žít složitě, Pavel Páral zastupuje komentátory zaměřené více na ekonomii, Milan Schulz se uvolil popsat zvláštní kapitulu komentování Rádia Svobodná Evropa. Výrazné autory, kteří posléze působili i v Československém nebo Českém rozhlasu po roce 1990 a už bohužel nic napsat nemohli, lze najít v oddíle Vybraná literatura k tématu.

Regionální komentování přibližuje Martin Polívka. Jindřich Šídlo jako analytik a komentátor Hospodářských novin se dívá na komentář (a podle angloamerického vzoru sem zařazuje i editorial nebo sloupek) z jiného pohledu.

Analytickými texty je známý Bohumil Pečinka, jeden z nejasvěcenějších současných politických komentátorů.

Zahraniční komentář zastupuje Milan Vodička, coby autor sice cestující, ale domácí, a Jan Jůn, který žije ve Velké Británii a přispívá jak do rozhlasového vysílání, tak do novin.

Podrobnosti o autorech se lze dočíst v připojených krátkých medailoncích.

Z předkládaného je patrná jedna věc, kterou si nemohu odpustit poznamenat: začínají se profilovat komentátorky. Sice pomalu, ale jistě. V našem vzorku je zastupují Jana Bendová a Martina Riebauerová. Konec konců i pohled do novin a časopisů nebo poslech rozhlasu napovídá, že komentování není jen mužskou doménou. A to je zajímavý posun.

Barbora Osvaldová

Úvodem by tedy bylo záhodno komentář obecněji definovat. Jako u mnoha jiných novinářských obsahů je původ názvu latinský. Respektive ještě dříve řecký ve významu pozoruhodnost, memoár, výklad textu. Slovo *commentarius* znamenalo zápisky, vysvětlivky, záznamy, poznámky a někdy bylo chápáno i ve smyslu deník. Komentář je v našem pojetí typ článku, je to útvar nebo mediální obsah, kde uvádíme tezi, argumentaci a závěry. Článek (a tedy i komentář) je specifický žánr, ať už si publikum myslí cokoliv. A ono si myslí. Myslí si, že cokoli v novinách je buď zpráva – tedy text kratší, nebo článek – tedy text delší. Jako článek je vnímána reportáž stejně jako fejeton nebo recenze. Ale to je omyl.

Jak už řečeno, v tištěné podobě je v našich končinách komentář chápán jako druh publicistického článku, což ovšem neznamená, že by v jiných končinách nemohl být chápán i jinak. Například v americké oblasti, kde je pojetí žánrů poněkud volnější, se stírá rozdíl mezi úvodníkem (editorialem), komentářem nebo sloupkem. Francouzská nebo německá tradice je naopak striktnější.¹

Po počátečním období, kdy v novinách převládaly informace, měli autoři potřebu vysvětlit zprávy, události nebo myšlenky, analyzovat je, nechtěli se spokojit jen s konstatováním, ale chtěli k událostem cosi dodat, poznamenat, přidat

---

¹ OSVALDOVÁ, Barbora, NĚMCOVÁ TEJKALOVÁ, Alice. *Žurnalistika v informační společnosti – digitalizace a internetizace žurnalistiky: proměny a perspektivy žurnalistiky v epoše digitálních médií aneb nová média teoreticky i prakticky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009. s. 105n.

hodnocení. A také nutit čtenáře k přemýšlení, a jak bychom řekli dnes – mít vliv na veřejné mínění.

Proto komentář vychází z věcí, které jsou známé, buď obecně, anebo se v médiích čerstvě objevily ve zpravodajských rubrikách či vysílání. Komentátor přidává svůj subjektivní pohled, vychází z vlastní zkušenosti a na rozdíl od zprávy má možnost rozmáchnout se i v kompozici a využít i malebnějšího jazyka. Odtud také pramení možné použití ich formy nebo první osoby množného čísla. To ovšem neznamená, že místo informací komentátor zachycuje dojmy. Neměl by. Tady je hranice výkřiků k tématu a opravdových znalostí. Právě tzv. zdrojování (uvádění přesných odkazů k faktům) je poznávací znamení správného komentáře, aby nebyl jen exhibicí pisatele. Výsledný text by měl odhalovat souvislosti, příčiny a východiska, předznamenat možný vývoj. Nejde o emoce, ale o raciono. Proto bývají autoři tohoto žánru specialisty na určitou oblast, ať už je to politika domácí, zahraniční, ekonomie, zdravotnictví nebo sport (podle praxe našich médií jsou to ale více pocitové poznámky či glosy) a někdy také kultura (kde ovšem převládá spíš recenze a kritika).

Jenom delší znalost zkoumaného teritoria a také okruhu recipientů dovoluje vyrůst skutečné novinářské osobnosti. Zjednodušeně řečeno, jeden komentář asi dokáže napsat každý průměrně nadaný autor, ale stát se komentátorem nebo komentátkou z profese vyžaduje vlastní podrobný archiv (písemný a dnes už víc v elektronické podobě), pravidelné sledování oblasti, hojné kontakty, na které se lze obrátit, a odborné zázemí. Současný komentář může používat statistických údajů a dokladat tvrzení např. grafy nebo infografikou; jeho specifikum je však v nápadu, zajímavém úhlu pohledu, použití ironie, sarkasmu a někdy dokonce pointy. Ostatně několik autorů a autorek v monografii zdůrazňuje, že komentování není tak snadné, jak na první pohled vypadá.

Český komentář je od svého vzniku v 19. století polemický a satirický, což bylo dáno postavením tisku v rámci Rakouska a později Rakousko-Uherska. Už Havlíček-Borovský se snažil o jazykovou nápaditost, která měla blízko k vyjadřování srozumitelnému a bohatému. A překonávání záliby v ozdobnosti psaní pokračovalo. V jazyce zdomácněla nová slova, běžná v městském prostředí, a užívalo se i hovorových prostředků, stručnosti a přehlednosti.²

Velký rozmach novin v šedesátých letech (19. století – pozn. autorky) vytvořil podmínky k tomu, aby vedle dosud obvyklých prozaických útvarů, jako

---

² *Dějiny české literatury III.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1961, s. 78n.

*byly povídky nebo romány, vznikly nové svěbytné formy, psané se zřetelem ke všem zvláštnostem denního tisku a zdůrazňující zejména bezprostřední vztah ke skutečnosti a k čtenářům.*³

Abychom jmenovali i další autory, uvedme například Emanuela Arnolda, Josefa Kajetána Tyla, Karla Sabinu, Jana Neruda a později Tomáše G. Masaryka, Josefa a Karla Čapka, Ferdinanda Peroutku. Tady opět doporučujeme připojenou Vybranou literaturu k tématu, kde je možné si přečíst, jak různí autoři z někdy i protilehlých politických stran a hnutí materiály koncipovali.

Samostatnou kapitolu psal žánr mimo území České, Československé a pak zase České republiky.⁴ Po období let 1918–1938, kdy komentáře zastávaly politický názor různých parlamentních i neparlamentních stran a různých listů, přišlo období první vynucené emigrace. Se svým hodnocením se ozýval rozhlas z Londýna, kde působili Eduard Beneš, Jan Masaryk nebo Pavel Tigrid. *Volá Londýn* jako vysílání BBC zahájilo 8. září 1938 a Jan Masaryk zde míval pravidelný středeční komentář. Později se relace ještě rozšířily a komentování přešlo v každodenní. Z moskevského exilu vysílali Gustav Bareš, Klement Gottwald, Jan Šverma a další, z USA na Hlasu Ameriky Jiří Voskovec a Jan Werich.⁵

Po druhé světové válce s návratem novinářů, kteří přežili koncentrační tábory (a bohužel jich nebylo mnoho) nebo se vrátili ze zahraničí, pokračovala éra komentářů polemických. A nejen v tisku. Pravidelné byly například rozhlasové komentáře Emila Františka Buriana.

Mezníkem se ovšem stal únor 1948. Výrazní autoři, jako byl Peroutka nebo Tigrid, znovu odcházejí do emigrace a ti, kteří zůstali, se buď odmícli, přizpůsobili, nebo začali psát materiály jiné. Kvalitní komentáře tak bylo možné slyšet především ze zahraničních rozhlasů. Kdo zažil, ví, že zvuk se vzdaloval a přibližoval podle toho, jak (kde) byla rušička silná.

Milan Schulz uvádí: *Radio Free Europe RFE (po anglicku: ár-ef-í) začalo vysílat 1. května 1951 velmi jednoduchým několikahodinovým programem v české a slovenské řeči. Vysílačky nebyly tehdy moc účinné a pražský režim začal signál velmi brzy rušit oním posléze dobře známým, jakoby sirénovým ječením. Ředitelem československého vysílání se stal Ferdinand Peroutka, slavný prvorepublikový publicista, tehdy ovšem sídlem v New Yorku. Mnichovskou*

³ *Dějiny české literatury III.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1961, s. 82n.

⁴ Aby nebylo mýlky, jde o rozhlasové vysílání po rozdělení Československa.

⁵ Podrobněji k historii žurnalistiky viz KONČELÍK, Jakub, VEČERA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století.* Praha: Portál 2010.

redakci dával na počátku dohromady Pavel Tigríd – se značnými obtížemi, protože v emigraci po roce 1948 bylo jen pár novinářů. Všechno se nakonec přes různé peripetie podařilo a „Svobodka“ měla v Československu navzdory všem rušičkám čím dál víc posluchačů.⁶

Z dnešního pohledu jsou československá média padesátých let minulého století nezáživná nebo nudná, takže i plnokrevný komentář byl spíš sporadický. K určitému uvolnění došlo až v šedesátých letech. Výraznou roli sehrály Literární noviny, objevují se nová periodika (Mladý svět, Plamen, Tvář, Student), rozhlas vsadil na živé vysílání (Mikroforum), v rozhlasové redakci Mezinárodního života se jako komentátoři profilovali Čestmír Suchý, Jaroslav Jírů, Karel Kyncl, Jan Petránek a další.

Uvolnění však netrvalo dlouho. Přišly tak zvané spřátelené armády s bratrskou pomocí. I když si někteří novináři mysleli, že se jim povede zachovat alespoň zbytek nabyté svobody, už na jaře roku 1969 bylo jasné, že to byl omyl. Slovo do vlastních řad vyšlo v Rudém právu 17. května 1969 a rozdmýchávání tzv. „kontrarevoluce“ přirkló právě médiím. Komentář tak zase dostal roli kolektivního organizátora, agitátora a propagandisty. Jistě že se objevily čestné výjimky, ale spíš v oblasti ekonomické než politické. V té se museli recipienti opět spolehnout na zahraniční vysílání. K emigrantům roku 1948 přibyli další, emigranti posrpnouí.

Ve Svobodné Evropě se ustálil model, kdy se vysílaly Události a názory, kde domácí část vždy obsahovala delší komentář a kratší poznámku k událostem v Československu. Zahraničí pak zahrnovalo také několik komentativních příspěvků. Celý padesátiminutový blok se několikrát za den opakoval.

I když měli redaktoři ráno na stole přepis československého zpravodajství, jejich práce nebyla tak snadná, jak by se mohlo zdát. Už citovaný Milan Schulz píše:

V diktatuře neexistuje skutečný politický život, ve kterém se veřejně střetávají názory, kde se otevřeně diskutuje, kde se ví o všem, co se v zemi děje. Diktatura skutečně diktuje svým sdělovacím prostředkům, o čem a jak psát, ale hlavně ostražitě hlídá, o čem se mluvit nesmí. V diktatuře neexistuje svobodný a otevřený přístup k faktům, k činům, k debatám. Všechno je řízeno a předběžně cenzurováno. My jsme se museli naučit zacházet s tímto způsobem informační politiky, číst mezi řádky, rozeznat, o čem se záměrně nerefereje a co

---

⁶ SCHULZ, Milan. *Hledání zatraceného času aneb Co jsem nezapomněl*. Praha: Torst 2012, s. 143.

se za tím skrývá. Zároveň nebylo tak jednoduché neustále jen reagovat na v zásadě jednotvárné propagandistické fráze, které se navíc často opakovaly.⁷

Současný komentář právě zmiňovanou pluralitu názorů zachovává. Uplatňuje se jak v denním tisku, kde bývá umístován do samostatné rubriky, tak v časopisech. Použití má i v dalších médiích, především v rozhlasu (zatím například Český rozhlas 6) a v poslední době také na webových stránkách renomovaných médií nebo na osobních blozích. Vlastní komentátory mívala i televize, dnes se však spíš ustálila praxe, že si moderátoři k aktuálním tématům zvou autory z novin, časopisů nebo rozhlasu.

Jedno se zdá být jisté: komentář je žánr, který má perspektivu. Dokonce se hovoří o tom, že zatímco zprávy může recipient získat z různých zdrojů a jednou jim v printech odzvoní, výklad a pozadí událostí má šanci přežít.

Barbora Osváldová

---

⁷ SCHULZ, Milan. *Hledání zatraceného času aneb Co jsem nezapomněl*. Praha: Torst 2012, s. 161–162.

Komentář: Stylistický komentář k vymezování vlastností jednoho publicistického žánru

Jiří Kraus

Přes jistou nechuť, kterou současné žánrové a stylistické teorie pocítují k rigidním klasifikacím a dodržování zákonitostí jazykových žánrů a funkčních stylů, v praxi si podržuje žánr komentáře v české i zahraniční tištěné a mluvené publicistice své trvalé místo a spolu s tím i řadu konstitutivních vlastností.

V úvodu našeho příspěvku si v souvislosti s touto nechutí vymezovat přesné hranice mezi jednotlivými kategoriemi žánrů připomeneme názor autorů Praktické encyklopedie žurnalistiky¹, že „v současnosti je žánrové rozdělení nestálé a značně vágní, není ani tak produktem teorie a vědy jako spíš praktického užívání v médiích; od striktního žánrového dělení se proto upustilo“. Pokud slovník mluví o rezignaci mnohých teoretiků žánru na předložení jasných kritérií dělení, mají jeho autoři (u hesla komentář to jsou Barbora Osvaldová a Josef Maršík) nesporně pravdu. Oproti tomu se však ukazuje, že ani postmoderní záliba ve vágnosti a „tekutosti“ nejrůznějších klasifikací a výroků nezbavila badatele ani praktiky potřeby některé principy žánrové výstavby jasně formulovat. Stačí jen přestoupit na hledisko příjemce (čtenáře nebo posluchače), abychom si uvědomili, že stylová a žánrová nepřiměřenost snadno vede k neporozumění, k odmítavě vnímanému narušení zdvořilostních norem nebo alespoň k vznikání nepříjemných komunikačních bariér. Tím se pochopitelně poněkud dostáváme už za hranice publicistických žánrů. Ostatně ve věku nadvlády moderních infor-

---

¹ 3. vyd. 2007, s. 243.

mačních technologií se stírají hranice i mezi jednotlivými médii i mezi projevem veřejným a soukromým. Stačí se jen podívat na osobní i firemní mailovou korespondenci a porovnat ji s dochovanými příklady tradiční korespondence z let nepříliš vzdálených.

Ve prospěch zkoumání kategorie žánru se znovu obrací současná literární teorie inspirovaná pracemi ruského literárního teoretika Michaila Bachtina o Dostojevském a Rabelaisovi. K tomu je ovšem třeba poznamenat, že Bachtinovy práce začaly vznikat v Sovětském svazu dvacátých let (kolem jejich autorství, původnosti a okolností vzniku dodnes existuje velké množství nejasných míst; ostatně již na počátku třicátých let byl tzv. Bachtinův filosofický a literárněvědný kroužek rozpuštěn) a že do širšího povědomí západních badatelů pronikly teprve počátkem 60. let díky soustředěnému zájmu (a někdy i svébytné interpretaci) francouzských badatelů bulharského původu Julie Kristevové a Tzvetana Todorova z pařížské skupiny *Tel Quel*. Setkaly se tu s příznivým ohlasem především díky výzkumům v oblasti dialogu i díky popularitě prací souvisejících s obecnou teorií textu a s pojmem intertextuality (vzájemných vztahů mezi texty – odkazů, citací, aluzí apod.). Podle Bachtina žánr je výsledkem kontinuity kulturního chování lidstva a představuje tvůrčí paměť v procesu vývoje dorozumívání. Žánry tak zasahují celou sféru verbální i neverbální komunikace (např. též hudby, tance, výtvarné tvorby). V dějinách se střídají období přísného vyžadování žánrových náležitostí (klasicismus) i jejich revolučního narušování (romantismus, postmoderna). Díky povědomí o žánru čtenář nebo divák četbu nebo určitý pořad vybírá a také k němu přistupuje s jistými nároky a s předporozuměním.

Počátek teorie literárních druhů – žánrů – spadá již do dob antiky. Brzy však překročil hranice umělecké tvorby a zahrnul prakticky všechny oblasti komunikace. Nejdříve řečnictví a oficiální i soukromé korespondence, později historiografie, diplomatických dokumentů, náboženských textů, soukromých rozhovorů, od 16. století počínající publicistiky apod. V oblasti vědeckého (a v souvislosti s tím filosofického a teologického) diskurzu hrály ve středověku důležitou úlohu zejména komentáře k textům kanonických autorit, jejichž původní práce byly buď obtížně dostupné, nebo se považovaly za nejasné a vyžadovaly proto jednoznačný, často institucionálně schválený výklad.

Žánry mají svou nepsanou, ale zřetelně pocítovanou a vyžadovanou normu, v některých případech se však také uplatňuje i jejich písemná kodifikace (historicky nejdříve v učebnicích řečnictví a korespondence). Tato kodifikace mívá nejrůznější podobu, od školních učebnic a dokumentů typu normy hospodář-

ských písemností (např. ČSN 01 6910) až po shrnutí prohrěšků proti žánru, jak je podává Josef Škvorecký v *Nápadech čtenáře detektivek*. Míra respektování těchto norem vytváří potenciální hierarchii, v níž každý žánr zaujímá své specifické postavení. (Zajímavý pokus o formalizaci jednotlivých žánrových kritérií v mimoumělecké tvorbě např. podnikl slovenský badatel Jozef Mistrík v knize *Žánre vecnej literatúry*, Bratislava 1975).

V nedávné době se však dost paradoxně stala právě problematika klasifikace a vymezení nezbytných (sic!) náležitostí žánrů velmi aktuální, celospolečensky burcující a závažnou. Poměrně velký počet maturitních prací z českého jazyka byl klasifikován známkou nedostatečnou, a to ani tak z důvodů pochybení gramatických nebo věcných a obsahových, ale proto, že uchazeči nedodrželi pravidla stanoveného žánru. Hodnotitelé pak i po četných odvoláních vesměs stáli na svém s odůvodněními, která se opírala o empiricky ověřitelné údaje (požadavek užívat nedokonavý tvar přítentu u sloves v popisu, minulý čas ve zprávě apod.). O univerzální platnosti těchto kritérií je pochopitelně možné diskutovat, ale stejně tak je možné diskutovat o tom, zda a kdy jsou žánry a jejich výrazové prostředky záležitostí vágní, nebo naopak závažnou. Praxe nicméně ukazuje, že pravidla žánru se vyznačují zřetelnou stabilitou. Odchytky od nich se pak chápou ne jako signál zániku žánrového útvaru, ale jako nápadný stylový příznak konkrétního díla.

Většina vymezení žánru publicistického komentáře se shoduje v tom, že tento útvar v podobě psané i mluvené je nezbytným doplňkem a myšlenkovou nadstavbou zpravodajství, které se tak stává předpokladem a východiskem jeho tvrzení. Podle již citované encyklopedie (s. 103) komentář „vychází ze známých faktů, jevů nebo myšlenek, které dává do souvislostí, odhaluje pozadí, příčiny i důsledky, připojuje subjektivní pohled“. Slovenský jazykovědec Jozef Mistrík² dochází k závěru, že komentář se zprávou se shodují v tom, že se přidržují faktů, odlišují se však v tom, že pro komentář jsou tyto fakty jen východiskem interpretací. Nestaví proto na novosti faktů, dokonce ani většinou nové údaje nepřináší, ale získává čtenářskou přitažlivost tím, že jeho interpretace jsou schopny vyvolávat napětí mezi čtenářem a autorem i mezi prvoplánovým porozuměním faktům a jejich hodnocením. Současná česká stylistika M. Čechové (a kolektivu)³ charakterizuje publicistický komentář kombinací faktů a informací na straně jedné

---

² 1997, s. 473.

³ 2010, s. 229.

a kritickým postojem autora nebo redakce k jejich obsahu na straně druhé. Zatím stranou soustavného odborného zájmu teoretiků komentáře vesměs zůstávají blogy jako komentáře k událostem (nebo k jiným textům), i když jejich postavení ve veřejném diskurzu je neustále zřejmější. Blogy také snad nejnázorněji potvrzují rekurzivní povahu tohoto žánru – ani žádný komentář sám totiž prakticky nezůstává bez komentáře. Tento jev se tak stává pozoruhodnou ilustrací Bachtinovy představy potenciální dialogičnosti každého řečového aktu.

Všechna uvedená vymezení vedou ze stylistického hlediska k detailnějšímu pohledu na textovou výstavbu komentáře, v níž se kombinují dva odlišné slohové postupy.⁴ Jednak (ve shodě se zprávou) je to stylový postup věcný (informační) s důrazem na fakta, zatímco vyjádření jejich vzájemných souvislostí zůstává v pozadí, jednak stylové postupy výkladový (argumentativní) a úvahový (reflexivní) s důrazem na logické uspořádání jednotlivých tvrzení a na jejich významovou strukturu. Součástí argumentace jsou hodnotící výrazy, předkládání alternativ, sugestivních (řečnických) otázek, přípustkových spojení, citací obecně známých výroků apod. První postup se vyznačuje konkrétností (vyšší četností podstatných a přídavných jmen), druhý abstraktností a gnómičností vyjádřenou pomocí přesných, často složených spojovacích výrazů a složených předložek. Zatímco zpravodajská složka, obvykle umístěná v úvodu komentáře a založená na předpokládané shodě mezi vědomostním zázemím autora a čtenáře, slouží převážně jen připomenutí a rekapitulaci známých faktů, složka výkladová představuje jádro komentáře a vyjádření autorova individualizovaného, překvapivého, často polemického postoje. Úvodní část má funkci očekávaného východiska, komentátorem navozené všeobecné shody na nesporných skutečnostech, nebo si autor již v popisné části připravuje kritiku, resp. korekci oponentova na první pohled přijatelného tvrzení. Naproti tomu ve složce výkladové a úvahové se komentátor svou argumentací snaží čtenáře překvapit méně očekávanou pointou a naznačením cesty (nebo alternativních cest) k originálnímu řešení. Tady se pak někdy začíná objevovat jazyková a stylová příbuznost komentáře s publicistickými žánry prestižnějšího a meditativnějšího typu, např. autorského sloupku nebo reflexe, které prozrazují vysoké literární ambice svého autora, jak to v románu *Černá kniha* ironicky líčí turecký nositel Nobelovy ceny Orhan Pamuk.

Náš dosavadní výklad struktury komentáře ovšem může vyznít poněkud schematicky. Ve skutečnosti totiž už sám zdánlivě popisný a věcný „zpravodajský

---

⁴ K termínu slohový postup srov. KRAUS, 2010, s. 121n.

úvod“ další směr komentátorovy argumentace nejen předjímá, ale i už od počátku vyjadřuje jeho postoj a zaujetí. Řečovému záměru tak slouží už sám výběr faktů a jejich uspořádání. Ukažme si to na dvou příkladech.

V komentáři k procesu s Vitem Bártou Marek Švehla (Respekt XXIII, 2012) zpočátku shrnuje všeobecně známá fakta. Poslední dvě věty úvodního odstavce však již tato fakta odsouvají do pozadí a anticipují jádro sdělení – důležitá není vnějškově fraškovitá podoba procesu, ale proces jako transparentní exkurze do nitra politiky, která se díky médiím zpřístupnila veřejnosti.

Na proces s Vitem Bártou ... je svým způsobem fascinující pohled. Odposlechy, špehování, statisíce v obálkách, výhrůžky, zastrasování. Slzy dojetí, ať už hrané, nebo skutečné. Zdejší justice si vybírá svoji silnější chvilku, rozhrnula nám oponu a my máme možnost nahlédnout do politického zákulisí, které – jako každé prostředí, kde jde o nezávadnou moc a úspěšné peníze – nevypadá dobře. Případný pozorovatel by se ale při svém hodnocení Bártova procesu neměl nechat strhnout jen tím, co vidí či slyší v soudní síni. Celá věc má ještě jiný a důležitější rozměr.

Ještě zřetelnější anticipující úlohu hraje úvod ke komentáři Erika Taberyho (Respekt XXIII, 2012) založený na polemice s nárokem na zevšeobecňující platnost výroku ministerského předsedy.

Je tu další vlna vládních úspor a škrťů, které mají zachránit státní rozpočet. Argumentace se točí pouze kolem jednoho rozměru – co to udělá s českým rozpočtem. Vysvětlení nabízí premiér Petr Nečas, který minulý týden objevil viníka domácích i evropských potíží. Je to prý sociální stát. Trochu na tom pravdy je, ale v tom podstatném se mýlí.

I zde jde zdánlivě o shrnutí problematiky, které nemá být ničím jiným než pouhým východiskem komentátorovy argumentace. Ponecháme-li ale stranou zřetelně ironický podtext spojení „objevil viníka domácích i evropských potíží“, nabízí se rozboru především význam partikule „prý“, která vyjadřuje komentátorovu pochybnost a především distanci od premiérova tvrzení. (Tuto distanci už předtím autor textu vyjádřil predikátem „mají zachránit“ s nabízejícím se implicitním dokončením „ale nezachrání“.) Stejně tak užití omezující partikule „pouze“ napovídá, že premiéřův výrok – jakkoli ho komentátor zásadně neodmítá – prozrazuje podle jeho mínění zjednodušené, a tudíž ne zcela adekvátní vidění problému.

Uvedením těchto příkladů přecházíme k druhému okruhu užití výrazu komentář, které se začíná stále častěji objevovat v lingvisticky i literárně orientované

teorii textu. V jazyce se totiž vyskytuje celá řada prostředků, které nějakým způsobem komentují, modifikují (modalizují) základní význam sdělení. Některé z těchto prostředků dříve často unikaly větší pozornosti a dostalo se jim poněkud pohrdlivého označení vycpávková slova. Ve skutečnosti však právě ona v sobě mnohdy soustřeďují vyjádření názoru mluvčího na obsah sdělení a nezřídka i velice zásadní významový odstín. Doménou těchto prostředků je mluvený jazyk disponující řadou doplňkových kódů (slovních i větných přízvuků, intonací, mimických i gestických prvků), ale nepostrádá je ani jazyk psaný (k tradičním prostředkům, jako je typ a velikost písma, umístění příspěvku na příslušné stránce apod., přispěly klávesnice počítačů a mobilů znaky vyjadřujícími ironii, naléhavost, vážnost, rozpaky, potěšení apod.).

Uvedme si alespoň několik příkladů na modalizátory (v anglicky psaných pracích se tyto výrazy označují termínem *hedges*, živé ploty, ve významu jistého ohrazení vůči tomu, co se prvoplánově sděluje).

Dotaz „Přijdeš tedy zítra?“ není, jak by tomu nasvědčoval výhradně gramatický rozbor, jen zjišťovací otázkou, ale také připomínkou toho, že o partnerově zítřejším příchodu už někdy předtím byla řeč, že ho snad dokonce už slíbil. Ve větě „Za jeden poplatek u lékaře jen tři balení léků“ – tu omezující *jen* nese dva dodatečné možné významy, jejichž interpretace závisí na kontextu. Buď potěšení z toho, že se s léky přestane plýtvat, nebo politování nad tím, že pacient si bude muset pro další léky dojít (a zaplatit za ně) znovu. Věta „Umíš vůbec německy?“ díky vsunutému *vůbec* nevyjadřuje pouhý dotaz, ale spíš údiv nad tím, že partnerův pokus o překlad nebo o domluvu s cizincem – oproti předpokládanému očekávání – naprosto selhal. Rozdíl v hodnoceních „Podmínky jste splnil“ a „Podmínky jste *celkem* splnil“ nepochybně pozná každý student a nepatřičnost spojení „Lupiči si z banky odnesli *necelý* milion“ navozuje nevyjádřený dodatek „To je škoda, že tak málo“. Označení, že sbírka vynesla *téměř* *milion* v porovnání s formulací *sotva* *milion*, vyznívá při komentování výsledku sbírky naprosto odlišně, i když v obou případech může být částka naprosto shodná. Nepochopení pravého významu modalizátoru *ovšem* prozrazuje i spojení „Jeho forhend mu spolehlivě získával četné body, *ovšem* servis ho neustále zrazoval“ – nemá tu totiž jít o samozřejmost (*ovšem* – *samožřejmě*), ale o protiklad (*zatímco*, *ale*, *kdežto*). Také častá užití výrazů omezujících platnost tvrzení jako *vesměs*, *zpravidla*, *v zásadě* vtiskují příjemci jazykového projevu představu autorovy opakovaně vyjadřované nejistoty, citelné zvláště tehdy, jestliže jde o oficiální vystoupení přizvaného experta.